

*Szolnoki Tudományos Közlemények XII.
Szolnok, 2008.*

Dr. FÜLÖP TAMÁS

130 ÉVES A JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYE SZÉKHÁZA – A MEGYEHÁZA ÉPÍTÉSÉVEL KAPCSOLATOS LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

BEVEZETÉS

„[...] adja Isten, hogy ezen székház megyénk lakosainak boldogságát, megelégedését hirdesse, önkormányzatunk, s igazgatásunk jószágában megszilárduljon s közelebb alkotott [értsd: nemrégiben létrehozott] megyénk összes részeinek testvéri kapcsolatát képezze” – ezekkel a szavakkal fejezte be Sipos Orbán, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánja a megyeháza építésével kapcsolatban készített beszámolóját 1878. november 17-én.¹

Sipos Orbán, az újonnan alakult Jász-Nagykun-Szolnok vármegye első alispánja, s a közigazgatási rendszer modernizációja jegyében megszüntetett Jászkun Kerület utolsó alkapitánya, annak a bizottságnak az elnökeként készítette beszámolóját, amelyet a megyei közgyűlés 1876. szeptember 4-én hívott életre azzal a céllal, hogy előkészítse az újonnan megalakított törvényhatóság, Jász-Nagykun-Szolnok megye közgyűlésének és közigazgatási hivatalainak elhelyezését az új megyeszékhelyen, Szolnokon.² E bizottság munkájának köszönhető, hogy az új törvényhatóság közgyűlése és hivatalai megfelelő ideiglenes elhelyezéshez jutottak 1876. szeptembere és 1878. novembere között Szolnokon, s e bizottság nevéhez fűződik azoknak a bonyolult egyéni és közösségi érdekeket is rejtő, olykor helyi és országos konfliktusokat gerjesztő operatív teendőknél az ellátása, amelyek Jász-Nagykun-Szolnok megye új székházának megépítésével kapcsolatosan merültek fel. A bizottsági beszámoló Sipos Orbán precíz és mindenre kiterjedő ügyviteli/számadási nyilvántartási rendszerének köszönhetően kitűnő forrását jelenti a megyeháza megépítésének. De a nyomtatásban is megjelentetett anyag csupán távolságtartó, hivatalos

¹ Sipos Orbán: Jász-Nagykun-Szolnokmegye közönségéhez jelentése Sipos Orbán megyei alispánnak az új székház építése lefolyásáról. Szolnok, 1878. 44. p. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár KL-es ir. I-646/1879.

² Papp Izabella: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye első alispánja Sipos Orbán 1835-1926. In.: ZOUNUK A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 11. (Szerk.: Zádorné Zsoldos Mária) Szolnok, 1996. 147-179. p.

összefoglalja az építés történetének, s korántsem fedi le azokat az eseményeket, terveket, később elvetett koncepciókat, vagy vitákat, amelyek az építés háttérében húzódtak meg.

A Szolnokon megépülő megyei székház – bár számos vitát és ellenérzést váltott ki a megye megalakulásakor és az építés során is – az újonnan létrehozott törvényhatóság, Jász-Nagykun-Szolnok megye egységének szimbólumává vált. A Benkó Károly és Pártos Gyula tervei alapján eklektikus stílusban megépített patinás megyeháza mind a mai napig Szolnok és a megye építészeti örökségének meghatározó részét jelenti. Az épület különös értékét pedig az adja, hogy az ország azon kevés épülete közé tartozik, amelyet eredetileg is a megyei törvényhatóság és közigazgatás elhelyezésének céljára építettek. A 2008-as esztendőben, amikor az épület átadásának 130 éves évfordulóját ünnepeljük, nem érdemtelen áttekinteni, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár milyen forrásokat őriz a vármegyeház megépítésével kapcsolatban.

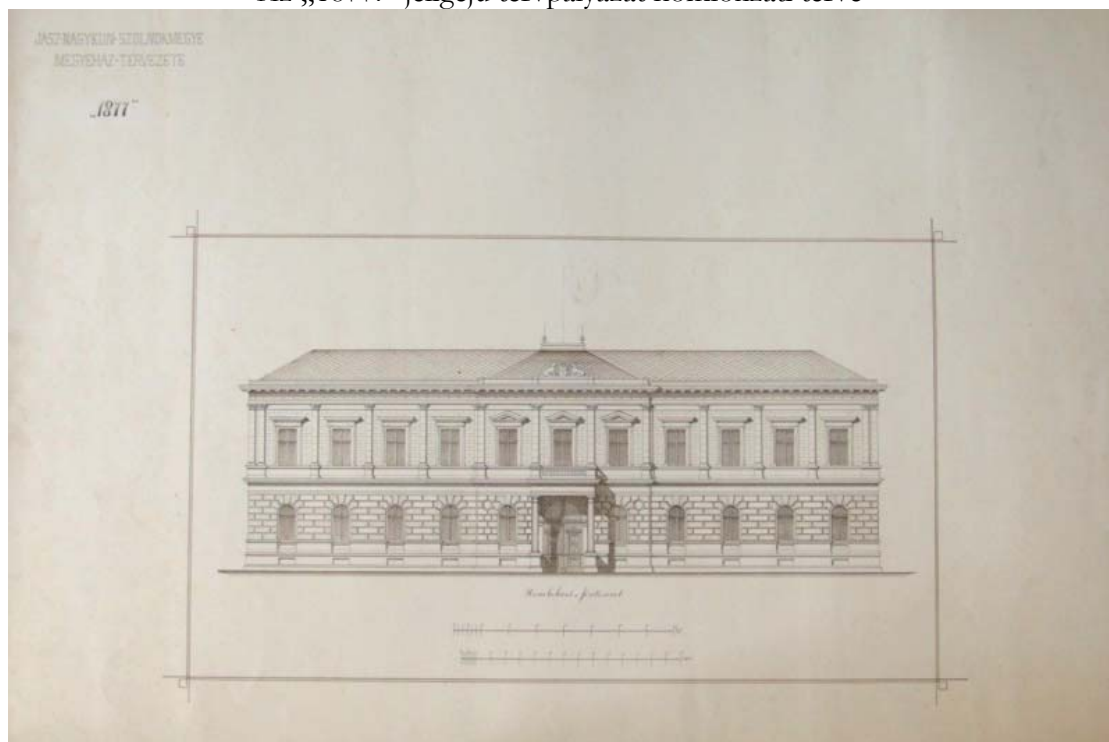
A megyeháza építésével kapcsolatos elsődleges források közül kiemelkedik Sipos Orbán nyomtatásban is megjelentetett 1878-as jelentése, amelynek címe „*Jász-Nagykun-Szolnokmegye közönségéhez jelentése Sipos Orbán megyei alispánnak az új székház építése lefolyásáról*”.³ A jelentés a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár állományában a XV. fondfőcsoport 7. számú „*Közvetlenül levéltárba utalt iratok gyűjteménye*” irategyüttesben található. A B/5-ös méretben készült 44 oldalas jelentés részletes szöveges beszámolóját adja a megyeháza építésének, tartalmazza a közgyűlés megyei székház építésével kapcsolatos határozatait, az építési pályázat hivatalos kiírását, eredményét, az építés lefolytatását, annak pénzügyi vonatkozásait. A történelmi értékű irat eredeti példánya erősen rongálódott, újraköttetése, javítása a levéltár munkatársainak közreműködésével folyamatban van.

Az elsődleges források különleges színfoltját jelentik azok a levéltárban őrzött kéziratok, tervrajzok, amelyeket 1876 végén nyújtottak be a megyeháza építésére kiírt pályázatra. A székházépítés lebonyolítására létrehozott megyei bizottság 1876 őszen tervpályázatot írt ki az újonnan építendő székház terveinek és építési költségeinek elkészítésére. 1877. januárjáig összesen 17 különböző jellegű tervpályázatot nyújtottak be a megyei hatósághoz. E tervpályázatok közül a megyei levéltár fondjegyzékében a XV/1. d. szám alatt szerepelnek a „*Tervrajzok gyűjteménye*” fejezetben azok a pályamunkák, amelyek az utókor számára fennmaradtak. A jegyzék 6 különböző pont alatt összesen 7 tussal készített, kézzel rajzolt tervpályázatot tartalmaz, ezek nyilvántartási száma V. 43., V. 53., V. 57. a., b., V. 58., V. 88., V. 106. A tervrajzokat jellegük alapján lehet elkülöníteni, de a listában megtalálhatók azok a tervrajzok is, amelyek a győztesnek nyilvánított, Benkó Károly és Pártos Gyula által készített pályázatok továbbfejlesztett változatai. Itt érdemes megjegyezni, hogy a megye és a fővárosi építészegylet más és más sorrendet állított fel a jellegű pályázatok között, s míg a megye Benkó Károly terveit preferálta, addig az építészegylet Pártos Gyula pályázatát hozta ki győztesnek. Az országos szervek nyomására döntött úgy a törvényhatóság, hogy a két tervpályázatot átdolgozva készített közös tervet, s az egyik fennmaradt tervrajzon, 1877. márciusi dátummal szerepel a tervezőmérnök Pártos Gyula aláírása is. A fennmaradt tervrajzok vegyes méretben és különböző léptékeket alkalmazva – homlokzati, emeleti és metszeti vázlatokat egyenetlenül tartalmazva – összesen 43 szelvényt tesznek ki. A fennmaradt tervpályázatok állaga állományvédelmi szempontból kielégítőnek tekinthető, bár az ívek egy része erősen elporosodott, néhol

³ Sipos Orbán: Jász-Nagykun-Szolnokmegye közönségéhez jelentése Sipos Orbán megyei alispánnak az új székház építése lefolyásáról. Szolnok, 1878. 44. p. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár KL-es ir.I-646/1879.

penészfoltok jelentek meg a papíron, s az eredeti viaszosvászon alap a legtöbb esetben repedezett. Mivel az elmúlt évtizedekben az íveket felgöngyölve tárolták, digitalizálás előtt gondoskodni kellett az ívek kisimításáról is. Időközben megtörtént a megyeháza tervpályázatainak megtisztítása, portalanítása, valamint az ívek kisimítása és archiválása. További feladat a jelíges tervpályázatok lehetőség szerinti beazonosítása, illetve az átdolgozott tervek és az eredetileg megépült épület adatainak összevetése.

Az „1877.” jelíges tervpályázat homlokzati terve⁴

Sajnos a végleges és a megvalósulás alapját jelentő tervrajzok nem kerültek elő, de érdekes adalék, hogy a megyeháza tervrajzaival kapcsolatban a közvetlenül levéltárba utalt iratok között egy 1896-os irat arról tanúskodik, hogy a terveket a megye az ezredéves országos kiállítás igazgatóságának kölcsönadta.⁵ A tervek valószínű, hogy a kiállítás után visszakerültek Szolnokra, ugyanis a levéltár iratállományában megtalálható az a főjegyzői utasítás, ami a visszaérkezett terveket a levéltárban elhelyezni rendeli.⁶ A jelzett iratok között azonban a tervek nem kerültek elő, további utalás a tervrajzok tárolási helyére az irategyüttesben nem szerepel.

Az építkezés költségvetésének alakulását, illetve a megyeháza megépítése céljából a megye településeire kivetett pótdadók beszedését teszi részletesen nyomon követhetővé az az irategyüttes, amely a IV. fondfőcsoport 407-es számú Alispáni iratok gyűjteményében a Közigazgatási iratok között található.⁷ Az egy doboznyi különgyűjtemény a „Vármegyház építési költségei 1879-1881” címen szerepel a levéltár nyilvántartásában, az anyagban a megyei alispán és a községi előljárók levelezése, a megyei pénztárnok kimutatásai, jelentései és az adók, illetve pótdadók behajtásának adatai találhatók.

⁴ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Tervrajzok Gyűjteménye V 57.

⁵ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár KL-es ir. I-669/1880. 18. sz.

⁶ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár KL-es ir. I-198/1890. 26. sz.

⁷ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Alispáni ir. (Közig. ir.) Vármegyház építési költségei 1879-1881.

Az építés lefolytatásával, a kivitelezés minőségével kapcsolatban szolgáltat fontos adatokat az a „Felülvizsgálati jegyzőkönyv”, amelyet ugyancsak a Közvetlenül levéltárba utalt iratok együttesében találhatunk meg.⁸ A felülvizsgálat amelyet a megye kérelmére a Közmunka és Közlekedési Minisztérium folytatott le 1879 tavaszán, Benkó Károly vezénylő építész és Pucher József építész vállalkozó szakmai munkáját, illetve az elkészült épület műszaki állapotát és a kivitelezés pénzügyi részleteit ellenőrizte. Minden bizonnyal Sipos Orbán alispán alaposágát dicséri, hogy a Felülvizsgálati jegyzőkönyv 8 oldalon, nyomtatásban jelent meg 1879-ben, Szolnokon.

A megyeháza építésével kapcsolatban tartalmaz rendkívül fontos közvetett forrásokat az Alispáni iratok 1876-1894 irategyüttese, amelyben a következő iratsomók utalnak a megyeháza építésével kapcsolatos történésekre:

CS 2. 4. (1877) A megyei székházépítés költségvetéseivel kapcsolatos iratok

CS 2. 11. (1884) A vármegyei székház építésével kapcsolatos iratok

CS 2. 16. (891) Telek kisajátítása a vármegyeház építéséhez

CS 2. 17. (1892) Főispáni lakás kialakítása a vármegyeházán

CS 9. 4. (1876) Hivatali helyiségek biztosítása a vármegye számára

CS 9. 34. (1878) Vármegyei székház felépítésével kapcsolatos iratok

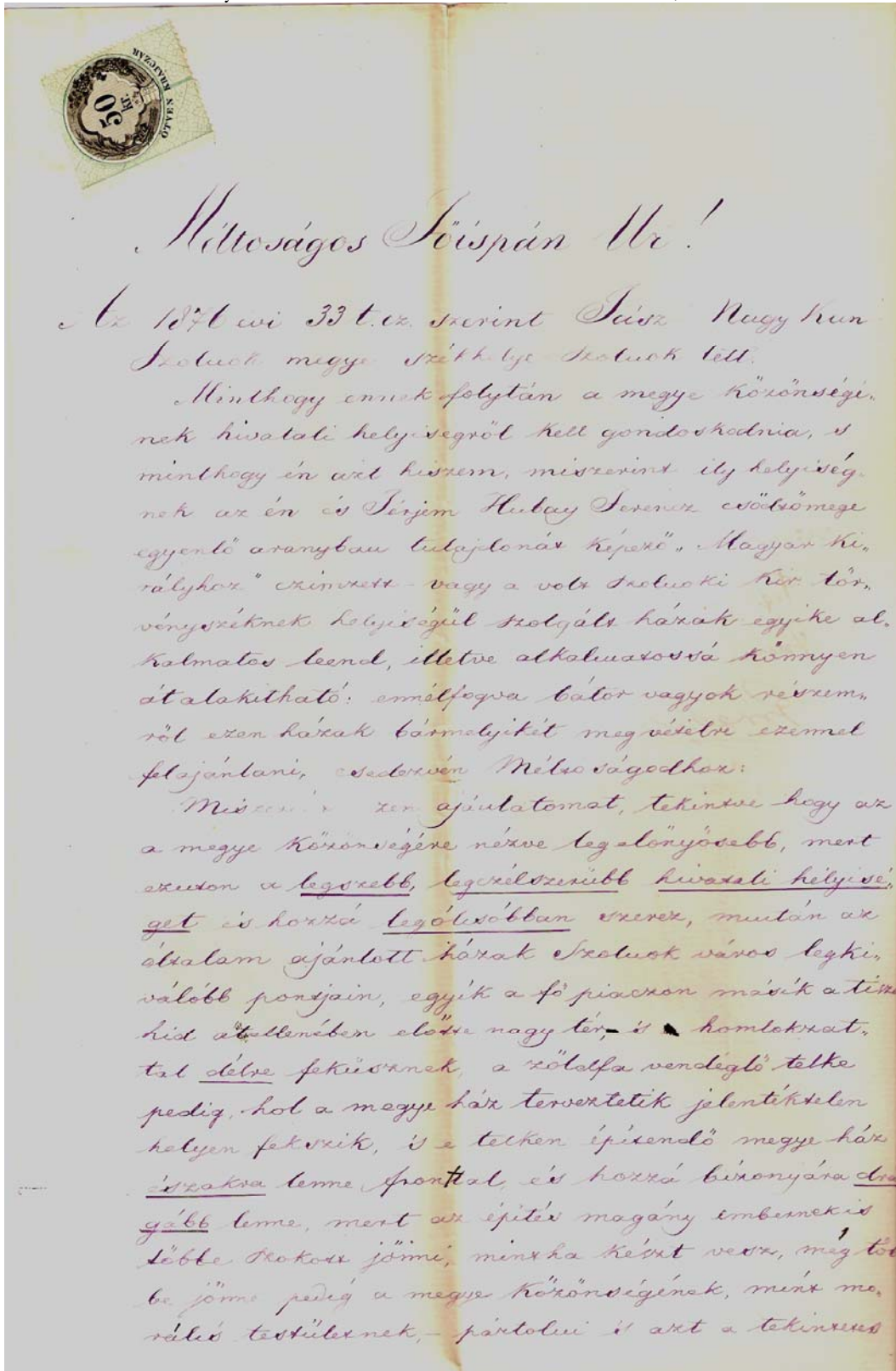
CS 9. 99. (1888) Vármegyeház építésére vonatkozó iratok

CS 56. 1. (1879-1887) A vármegyeház keleti részén lévő utca megvétele a megye által.⁹

A fent említett irategyüttesben egyaránt megtalálhatók a Jász-Nagykun-Szolnok megye megalakulásával, a megyei közgyűlés és hivatalok elhelyezésével, valamint a székházépítéssel kapcsolatos iratok, illetve az első közgyűlési határozatok, alispáni utasítások. Az iratok közül kiemelkedik a CS 9. 4/1876-os iratsomó, amely olyan kuriózumokat tartalmaz, mint a Jász-Nagykun-Szolnok Megye Hivatalos Közleményei 1. száma, amelyet Sipos Orbán alispán még Jászberényben nyomtattatott, vagy Hubay Ferencné (szül. Brandstetter Júlia) Kiss Miklós főispánhoz írt levele, amelyben felajánlja a megye első főispánjának, hogy a vármegye ne új székházat építsen, hanem vegye bérbe, vagy vegye meg az általa tulajdonlott épületek (Magyar Király Szálló, illetve Törvényszék) valamelyikét.

⁸ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár KL-es ir. I-646/1879. 18. sz.

⁹ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Alispáni ir. (Közig. ir.) CS 2. 4. (1877), CS 2. 11. (1884), CS 2. 16. (891), CS 2. 17. (1892), CS 9. 4. (1876), CS 9. 34. (1878), CS 9. 99. (1888) CS 56. 1. (1879-1887).

¹⁰ Hubay Ferencné levele Kiss Miklóshoz. Szolnok, s.a. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Alispáni iratok 1876-1894. Cs. 9. 4. A levél nem tartalmaz pontos dátumot, de még bizonyosan 1876. szeptember 4-e előtt keletkezett, mert az aznapi közgyűlési határozat már utal a felajánlásra. Vö.: Jász-Nagykun-Szolnok Megye Hivatalos Közleményei. 1876. 1. sz. 1876. szeptember 7.

Fontos forrásnak számítanak az 1876-1879 közötti években keletkezett megyei közgyűlési jegyzőkönyvek, illetve közgyűlési határozatok, amelyek döntő része Sipos Orbán alispánnak köszönhetően nyomtatásban is megjelent a Jász-Nagykun-Szolnok megye Hivatalos Közleményei kiadványban.¹¹ A megyeháza építésével kapcsolatban született közgyűlési határozatok a székházépítéssel összefüggő teendők koordinálására életre hívott megyei bizottság munkájáról adnak pontos képet. Sok értékes adalékot tartalmaznak a Szolnok városi közgyűlési és tanácsulési jegyzőkönyvek is a vármegyeház megépítésének történetéhez. A megyeháza megépítése során ugyanis az építési telket, illetve az építéshez 30 ezer Ft-ot és egy évi ingyen közmunkát Szolnok város ajánlotta fel a törvényhatóság számára. A telek- és pénzfelajánláshoz kapcsolódó közgyűlési határozatokat tartalmazza Szolnok város képviselőtestületi jegyzőkönyve az 1876-1878-as esztendőkből.¹²

A pontos kép megrajzolásához jó kiindulópontot biztosítanak a megyetörténetet és településtörténetet elemző feldolgozások, illetve adattárak, levéltári segédletek. Ezek közül kiemelhetjük Scheftsik György, Seres Péterné, Papp Izabella és Cseh Géza levéltárosok munkáit.¹³

E források segítségével Jász-Nagykun-Szolnok vármegye új székházának megépítését 130 év távlatából is kellően pontosan rekonstruálhatjuk. De az épület története nem zárult le a megépítéssel, hiszen az ezt követő közel másfél évszázad történelmi viharai, politikai fordulatai, illetve a többször végrehajtott hozzá- és átépítések számos külső és belső változást eredményeztek az épületen. Az évforduló jó alkalmat kínál arra, hogy egy kiállítás révén a szélesebb közönség is megcsodálhassa a megyeháza építésével/átépítésével kapcsolatban a keletkezés éve és napjaink között készült tervrajzokat, illetve a fennmaradt iratok segítségével a közeljövőben elkészüljön a megyeháza történetének monografikus igényű feldolgoása is.

ABSTRACT

Dr Fülöp, Tamás: The City Hall of Jász-Nagykun-Szolnok County is 130 years old

130 years ago, in the autumn of 1878, the General Assembly of Jász-Nagykun-Szolnok County took possession of its impressive City Hall in Szolnok. The building built in eclectic style on the basis of plans made by Károly Benkó and Gyula Pártos, has been one of the most determining buildings of both the county and the city up to the present. However, the City Hall is not only a building of artistic, historical and landscape-forming significance, but also the symbol of Jász-Nagykun-Szolnok county's togetherness, the municipal authority established two years before. Szolnok City provided the site and covered the majority of costs incurred by the construction of the City Hall. This generous offer highly contributed to making Szolnok the seat and the centre of the County. The underlying factor behind the decision – taking the trade and transport points of view into account – is the lobbying activity of the MPs and the leaders of the City. Thus the history of building the County Hall comprises numerous facts of county, city and municipal interest.

¹¹ Jász-Nagykun-Szolnok megye Hivatalos Közleményei. 1876. 1-2. sz., 1877. 1-32. sz.

¹² Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Szolnok város képviselőtestület közgyűlési jkv. 1876-1878.

¹³ Scheftsik György (szerk.): Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene. Pécs, 1935. ; Seres Péterné: Jász-Nagykun-Szolnok megye kialakítása. Levéltári Füzetek 2. Szolnok Megyei Levéltár. Szolnok, 1975.; Papp Izabella: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye első alispánja Sipos Orbán 1835-1926. In.: ZOUNUK A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 11. (Szerk.: Zádorné Zsoldos Mária) Szolnok, 1996. 147-179. p.